

Az '56-os „Kolhoz Kör” és a Tiszta szívvel folyóirat

A nagyrészt vidéki származású budapesti bölcsészhallgatók és oktatóik alkotta „Kolhoz Kör” a forradalom kitörésének előkészítője lett. Köztük egy sor olyan egyetemista, fiatal értelmiségi volt fellelhető, aki nem igazán bizonyult kommunista, különösen kemény sztálinista múlttal terheltnek.

„A Kádár-korszakban megjelent, 1956-ot ellenforradalomnak megíró munkák a forradalom előkészítőjének tekintették, az ellenforradalmi erők élcsapatának, más munkák jelentéktelen mellékvonalnak. A magukat a körhöz tartozóknak vallók közül vannak, akik szervezett csoportnak, vannak, akik vitatkozó alkalmi társaságnak tekintik” – nyomatékosította Borsodi Csaba Az ELTE Bölcsészettudományi Karának története című tanulmányában. Hozzáfűzte: „Az összetartó erő is ez, a vidéki származás, az otthon szerzett tapasztalatok, a propaganda és a falusi, vidéki városi valóság közötti kiáltó ellentét.” Első jelentősebb önálló lépésük az 1956. március 15-i ünnepség volt, hiszen a hivatalostól eltérő, zártkörű megemlékezést tartottak a szóban forgó tanárok s diákok. A Kör egyik tagja, Kabdebő Lóránt visszaemlékezése – 1956-os Pilvax a Várban (A Régi Országház étterem legendája) – szerint kora ősszel tervezték meg, hogy független egyetemi lapot indítsanak. Ez lett a Tiszta szívvel...

Az orgánium a forradalom kirobbanása előtt már két héttel, október első harmadában megjelent. Borsodi Csaba rámutatott, hogy a „Kolhoz Kör” legnagyobb hatású akciója az 1956. október 6-i történelmi séta, majd tüntetés volt. Az ezekben a napokban (!) megjelent folyóiratban friss hangvételű tanulmányok, költemények, oktatási javaslatok láttak napvilágot.

Máté Imre, a Tiszta szívvel főszerkesztője, Zörgessetek és megnyitattik című cikkében egyenesen felvetette, hogy „a fakultatív nyelvoktatás miért egyoldalú”. Firtatta, azt is, miért nem oktatják fakultatív módon az orosz nyelvet is. „Számunkra csak anyanyelvünk ismerete és megismerése lehet általánosan kötelező. Más nyelvek megismerésére úgyszólván kötelez bennünket az idegen nyelvű szakirodalom, szakunk és témakörünk szerint.” – szögezte le.

Az október 6-i séta után ráadásul megfogalmazódtak bizonyos követelések. „A Magyar Diákok kezdetű politikai röplap jutott el Szegedre október 10. után. Ma már tudjuk, hogy a levelet, amiben ez a röplap szerepelt, Román Károly írta szegedi joghallgató barátjának, Alexa Helmutnak” – ecsetelte Borsodi. A röplapon a következő ugyancsak olvasható volt: „Felhívunk benneteket, hogy október 22-én lépjete velünk egységesen sztrájkba az orosz nyelv fakultatív tételéért.” A Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége megalakításában jelentős szerepet játszott ez a levél. Az pedig közismert, hogy a MEFESZ sorsdöntő szerepet töltött be a forradalom követeléseinek kidolgozásában.

A Tiszta szívvel és a „Kolhoz Kör” tehát történelmet írt...

„Az gyakorlatilag minden visszaemlékezésből, írásból kiderül, hogy központi alakja a csoportnak Molnár József, a Történelem Segédtudományi Tanszék tanársegéde (...), legtöbb visszaemlékező a tanárok közül a csoporthoz sorolja Tóth Ede tanársegédet, Varga János dékán-helyettest, Szabad Györgyöt és végső soron a kar vezetőjét, I. Tóth Zoltán dékánt is” – fejtegette, a Kört felidézve, Borsodi.

Az 1956-os Pilvax a Várban (A Régi Országház étterem legendája) című munkában Kabdebő Lóránt – akkoriban egyetemi hallgató – így idézte fel mindezt: „Mi Kolhoznak neveztük, ekként szóttek utóbb legendákat – sokáig ellenében – a történészek. (...) Először csak elvétve, alkalmanként, Eötvös kollégisták, főként történészek jártak ide sörözgetni. Tanáraik hívogatták őket, akik a közeli „ÓL”-ban kutatva, a Levéltárban, fedezték fel az elhanyagolt csehöt a maguk számára.” Kabdebő emlékez-

tetett rá, hogy március 15-én a kiskocsmá különtermében gyülekeztek. „Dékánunk, I. Tóth Zoltán fiatalon már ősz hajú előadói alakja örökre belemaródott emlékezetembe. Szakács Sanyi (ma: Szakács Sándor történészprofesszor) értekezett a márciusi pontokról. (...) Akkor úgy hallgattam őket, mint akik másképpen beszéltek, mint ahogy ez szokás volt az egyetemen. Rólunk folyt a beszéd, aggályosan, eljövendő életünkről” – hívta fel a figyelmet Kabdebő.

Az akkor ugyancsak egyetemista Máté Imre önéletrajzos visszaemlékezésében nem kurtelt: „A dékán és a dékán-helyettes, I. Tóth Zoltán, illetve Varga János szervezésében már működött az összeesküvés határán mozgó, Kolhoznak nevezett klub, a népi szárny mozgatója. Ennek az alig húsz főt számláló, de igen hatékony társaságnak én is tagja voltam.” Hozzáfűzte: „A Kolhoz (ez fedőnév) 1956-ban érettnak látta az időt más egyetemekre is becsempészni reformgondolatainkat, forradalmi elképzeléseinket. (...) A képzőművészeti főiskolások nélkül nem történt volna meg az október 6-i tüntetés, amely a forradalom kirobbanásának kulcsa.”

Ugyancsak érdekes kérdés a kolhozosok viszonya az „intézményesült” Petőfi Körhöz. Varga János egykori – a kolhozos időkben – dékán-helyettes a Germuska Pálnak '94-en adott – s a Beck-Germuska-féle kötetben idézett – interjúban kifejtette: „Akárhogyan is gondolok rá, ez a társaság valóban erősen népi beállítottságú volt. De nem a szónak a tudományban és az irodalomban használt értelmében. Inkább olyan, amelyik hangot ad a nép – ezt idézőjelben mondom –, a tömeg elégedetlenségének. Ezen azonban olyan fogalmat kell értenünk, amely a parasztságon és a munkásságon kívül a kispolgárságot és a kisértelmiséget is magában foglalja.” Varga leszögezte: a Petőfi Kör és a Kolhoz között alapvető különbség mutatkozott, először is az, hogy az utóbbi nem egy felülről létrehozott vitasorozat kerete, hanem spontán szerveződés volt. „Ezenkívül nem jellemezte a Kolhoz Kört semmiféle olyan dogmatizmus, ami a Petőfi Körben, a pártellenzék megnyilatkozásaiban mégiscsak érződött. Ma úgy mondanánk, hogy a kolhozosokat nem kötötte semmiféle pártfegyelem” – hangsúlyozta a volt dékán-helyettes.

Mindenesetre a Tiszta szívvel lett az igazi változásokat követelő első független lap, a forradalom kitörése előtt...

A legendás lap szerkesztőbizottságának egykori tagja, a ma irodalomtörténész professzor Kabdebő Lóránt a Tiszta szívvel 2006-os reprint változatában – amelyet a Napkút adott ki – így vallott a folyóiratról: „Nem forradalomra készülő ifjak írták, de emberi életre vágyó egyetemisták, utóbb neves költők, műfordítók, tudósok, közéleti személyiségek. Ami már egyértelműen a forradalom sugallatát hordozta benne: Máté Imre verse.”

*

Máté Imre

A szent tehének

Áll a vonat, a nyílt pályán kint vesztegel,
az indítóhoz nyúlni senki sem mer.

A szíveken vakhit és szent tisztelet ül,
aki morog is, csak a foga közül.

A mozdony rikolt, de talán rikoltása sem mer
átbukfencezni a szent teheneken.

Mert senki sem tudja, hogy mik is ezek, –
Tehénistenek-e, vagy istentehének.

Csámcsognak bambán, ravaszul hunyorognak,
s pár lépést tesznek előre, – holnap.

A tömeg ujjong és csikordul máris a fék.
Rozsdás, nyikorog, de fordul a kerék.

Még el sem indul, a néhány hájas barom
újra csak ott fekszik a vágányokon.

S van még, aki a sínre abrakot dob nekik!
Igaz, mások az ostort emlegetik!

Felhasznált források és szakirodalom:

- Tiszta szívvel (2006-os reprint változat; Napkút Kiadó)
- Kabdebő Lóránt: *1956-os Pilvax a Várban (A Régi Országház étterem legendája)*. In: MKDSZ.hu, 2007. március 7.
- Máté Imre: *A vörös bölcész – Önéletrajzos visszaemlékezés*. In: *Távolságközelítés térben és időben*. (kecsmetionPRESS, Nürnberg, 1999)
- Beck Tibor–Germuska Pál: *Forradalom a Bölcsészkaron*. 1956-os Intézet, Budapest, 1997
- Borsodi Csaba: *Az ELTE Bölcsészettudományi Karának története*. In: www.btk.elte.hu

Karner László: Varjú koszorú

